

LECH BUCZEK

MODELE PRZYWÓDZTWA W KOREAŃSKIEJ REPUBLICE LUDOWO-DEMOKRATYCZNEJ

LEADERSHIP MODELS IN THE DEMOCRATIC PEOPLE'S REPUBLIC OF KOREA

Abstract. This article analyzes leadership models in the Democratic People's Republic of Korea (DPRK). It concerns the three leaders ruling in successive historical periods, from 1948 (from the proclamation of the DPRK) to the present day. The aim of this article is to place the leadership types of North Korean dictators within the framework of political leadership theoretical concepts and then compare them with each other. This article's main research problem is an attempt to answer the question: Are we dealing with a single model of political leadership in the DPRK, or maybe individual dictators, despite some similarities in the way they rule, are different from each other? After analyzing the way of coming to power, the characterological features, the circumstances and manner of governing, and changes made to the political system via changes to the Constitution, it was possible to point out differences and similarities in the leadership models of Kim Il-sung, Kim Jong-il and Kim Jong-un. In this article, the author uses the comparative, legal-dogmatic and historical analysis methods.

Keywords: North Korea; leadership; history; law; politics.

WPROWADZENIE

Od proklamowania Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w 1948 r. do chwili obecnej można mówić o trzech przywódcach, którzy tworzą reżim Kimów, nazywany przez niektórych politologów „dynastią Kimów”. W jej skład wchodzi: założyciel i twórca KRLD Kim Ir Sen (1912-1994)¹, jego syn Kim Dzong Il (1941-2011) i wnuk Kim Dzong Un (1984-). W artykule przeanalizowano

Dr LECH BUCZEK – adiunkt w I Katedrze Sinologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: lech.buczek@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8446-4029>.

¹ Prawidłowo: Kim Il Song. Imię Kim Ir Sen, podobnie jak nazwa Phenian, zostały błędnie przetłumaczone w Polsce okresu PRL-u.

modele przywództwa trzech kolejnych dyktatorów z uwzględnieniem definicji przywództwa politycznego oraz z omówieniem podstawowych koncepcji teoretycznych. Koncepcje te zostały następnie przyporządkowane do praktyki politycznej dyktatorów KRLD.

Pomimo faktu, że charakteryzując modele przywództwa, najczęściej implementuje się je do prezydentów, premierów, przywódców partii politycznych itd., w artykule analizie poddano tylko przywództwo Kim Ir Sena, Kim Dzong Ila i Kim Dzong Una, z pominięciem innych wysokich przedstawicieli aparatu władzy (ministrów, przewodniczącego NZL czy generalicji), ze względu na ich mniejszy wpływ w północnokoreańskim modelu decyzyjnym i daleko idącą zależność od arbitralnych decyzji dyktatorów KRLD. Podsumowując, zestawiono podobieństwa i różnice modelu przywództwa Kim Ir Sena, Kim Dzong Ila i Kim Dzong Una przy użyciu metody komparatystycznej i dogmatycznej oraz przeanalizowano zmiany systemu politycznego poprzez prawną analizę zmian Konstytucji.

1. TEORETYCZNE KONCEPCYJNE MODELE PRZYWÓDZTWA

Istnieje wiele definicji przywództwa, ale etymologicznie „przewodzić” oznacza prowadzić kogoś (osobę bądź grupę) w jakimś kierunku. W przypadku przywództwa politycznego chodzić może o kierunek realizacji określonej agendy politycznej (Laska, Nocoń, 2010, s. 241). Można też mówić o innych rodzajach przewodzenia: religijnym, ekonomicznym, społecznym, przy czym do pewnego stopnia ulegają one przemieszaniu.

Przywództwo tworzy swoisty stosunek trzech elementów: 1) przywódcy, 2) wpływu i 3) zwolenników. Nie ma przywódcy bez zwolenników, a między tymi dwoma elementami musi istnieć wpływ, który wynikać może z cech osobowościowych lidera, zewnętrznych uwarunkowań bądź też pewnych prawidłowości socjologicznych (Laska, Nocoń, 2010, s. 241).

W przywództwie politycznym wpływ może przejawiać się w oddziaływaniu na zwolenników poprzez zabiegi socjotechniczne, negocjacje. W przypadku przywódców będących w opozycji (bez oficjalnych środków władzy) – poprzez przewodzenie protestom społecznym, a w przypadku przywódców u władzy – poprzez korzystanie z organów siłowych państwa (Laska, Nocoń, 2010, s. 242). Zwolennicy natomiast udzielają przywódcy poparcia, które legitymizuje jego władzę (Żukiewicz, 2012, s. 25).

Istotne jest aby rozróżnić warunki demokratyczne i niedemokratyczne przy charakteryzowaniu modeli przywództwa. Określenie „lider”, które jest pochodnym terminu „przywódca”, odnosi się co do zasady tylko do przywódców działających w realiach państw demokratycznych, gdzie trzeba liczyć się z opinią i potrzebami zwolenników, którzy również mają (mniejszy lub większy) wpływ na decyzje lidera. Sam element wpływu w relacji przywództwa może być rozumiany *sensu largo* jako możliwość modyfikowania zachowań społecznych i *sensu stricto* jako właściwość zmieniania decyzji i działań zgodnie z żądaniem przywódcy (Laska, Nocoń, 2010, s. 244). Wpływ może być formalny i nieformalny, krótkotrwały, periodyczny (np. w przypadku liderów demokratycznych) bądź długotrwały (nawet dożywotni – w przypadku dyktatorów działających w warunkach reżimów autorytarnych).

Gdy chodzi o źródła przywództwa, istnieją cztery główne koncepcje: atrybucyjne, psychodynamiczne, sytuacyjne i behawioralne.

Koncepcje atrybucyjne podkreślają cechy osobowościowe przywódcy: zdecydowanie, charyzma, poczucie misji, wysoka samoocena, atrakcyjność społeczna, ambicja, przekonania, czyli wszystko to, co czyni osobę przywódcą w oczach zwolenników.

Koncepcje psychodynamiczne ukazują związek kolejności przyjścia na świat rodzeństwa z późniejszymi ich cechami charakteru, również jako przywódców (przykładowo najmłodszy z rodzeństwa będzie miał skłonności do rozwiązań siłowych ze względu na konieczności walki o miejsce w rodzinie, a najstarszy będzie uważał, że posłuch wśród rodzeństwa mu się należy).

Koncepcje sytuacyjne opierają się na twierdzeniu, że nie ma uniwersalnych cech charakterologicznych rozstrzygających o przywództwie, lecz wynika ono z potrzeby chwili, czyli splotu różnych wydarzeń powodujących, że w danym momencie przywódca jest potrzebny i wybierany spośród osób, które potencjalnie spełniają kryteria (nadzieje) zwolenników. Z drugiej strony podkreśla się zdolność przystosowania się przywódcy do zmieniających się warunków i okoliczności. Wyróżnia się tu również cztery modele sytuacyjne powiązane z typami przewodzenia: 1) orientacja zadaniowa (silne przywództwo), 2) orientacja na ludzi (słabsze, przywództwo oparte na doradztwie), 3) poparcie-życzliwość (empatyczni i charyzmatyczni przywódcy), 4) organizacja kolektywna (słabe przywództwo).

Ostatnia teoria, behawioralna, jest zaprzeczeniem pierwszej i podkreśla rolę procesów kształcenia i przyuczania się do roli przywódcy, argumentując, że pożądane cechy przywódcy nie są wrodzone, a nabyte w długotrwałych procesach wychowawczo-edukacyjnych (Laska, Nocoń, 2010, s. 247-249).

W teorii przywództwa wyodrębnia się również cztery główne typy przewożenia (style rządzenia): 1) rutynowy, 2) integrujący, 3) katalityczny i 4) transformacyjny (Antoszewski, 2002, s. 504). Styl rutynowy to przywództwo słabe, pozbawione odważnych decyzji i planowania, często występuje w okresach stabilizacji politycznej. Typ integrujący charakteryzuje łatwość przystosowania się do zmieniających się warunków, właściwego wpływania na proces polityczny, może występować w rozwiniętych społeczeństwach demokratycznych. Według typu katalitycznego przywódca jest silny, aktywny i zdecydowany, nieograniczony potrzebami zwolenników, a jedynie zasadami systemu politycznego. Ostatni styl, transformacyjny, charakterystyczny jest dla jednostek silnych, nieograniczonych ani potrzebami zwolenników, ani zasadami systemu politycznego. Może występować w państwach autorytarnych bądź w sytuacji rewolucji lub głębokiej transformacji ustrojowej (Laska, Nocoń, 2010, s. 249-250).

Weberowska koncepcja przywództwa pokrywa się z jego teorią legitymizacji władzy i zakłada przywództwo tradycyjne (wynikające z zasad wykształconych przez tradycje), charyzmatyczne (wypływające z cech samego przywódcy) i legalne (wynikające z pisanych norm prawa) (Heywood, 2006, s. 265). Sama koncepcja przywództwa politycznego jest mocno związana z teorią władzy, a zdaniem części politologów, np. Jeana Blondela, rozdział teorii władzy i przywództwa jest błędny, gdyż przywództwo jest skonkretyzowaną i spersonalizowaną formą władzy (Laska, Nocoń, 2010, s. 243).

Jedną z ciekawszych teorii przywództwa autorstwa Aarona Wildavsky'ego², nazwana teorią kulturową, dzieli przywództwo na: 1) despotyczne, 2) charyzmatyczne, 3) autorytarne i 4) merytoryczne (Antoszewski, 2002, s. 508-509). Koncepcja ta wiąże style przewożenia ze specyfiką ustrojem państw. 1) Przywództwo despotyczne w ustrojach totalitarnych lub autorytarnych ma charakter niekadencyjny, nieograniczony w kompetencjach i czasie, 2) przywództwo charyzmatyczne (w państwach paternalistycznych i teokratycznych) jest ograniczone czasowo, ale nieograniczone w kompetencjach, 3) przywództwo autorytarne w społeczeństwach hierarchicznych lub oligarchicznych (państwach autorytarnych) ma charakter nieograniczony czasowo, ale ograniczony co do kompetencji, 4) przywództwo merytoryczne w państwach i społeczeństwach demokratycznych jest ograniczone czasowo i co do kompetencji (por. Laska, Nocoń, 2010, s. 250-251).

² Aaron Wildavsky (1930-1993) amerykański politolog pochodzenia żydowskiego, wykładowca na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. Twórca wielu teorii politologicznych w tym paradoksu Wildavsky'ego. Miał poglądy neokonserwatywne, był wieloletnim przewodniczącym Amerykańskiego Towarzystwa Nauk Politycznych.

Podczas analizy poszczególnych dyktatorów KRLD spośród głównych typów przywództwa wybrano typy rutynowy i transformacyjny, następnie charyzmatyczny i tradycyjny z koncepcji Maxa Webera oraz despotyczny i autorytarny z typologii Wildavsky'ego.

2. ANALIZA PORÓWNAWCZA PRZYWÓDZTWA W REŻIMIE KIMÓW

„Dynastia Kimów” to określenie trzech kolejnych przywódców KRLD poczynawszy od założyciela i pierwszego prezydenta Korei Północnej Kim Ir Sena, któremu udało się stworzyć jedyne na świecie państwo komunistyczne z dziedziczną (analogicznie jak w przypadku monarchii) władzą głowy państwa.

Obecnie Koreą Północną rządzi wnuk Kim Ir Sena, Kim Dzong Un i choć na pierwszy rzut oka wszyscy trzej dyktatorzy mieli podobny zakres władzy, ich styl przywództwa jednak się różni.

2.1. KIM IR SEN (KIM IL SUNG, KOR. 김일성)

Założyciel KRLD jest postacią niezwykle złożoną. Początkowo, jako partyzant i bohater walki z japońskim okupantem o niepodległość kraju, był osobą mało znaną w Korei (jego partyzantka działała głównie na terenach dawnej Mandżurii), bez zdolności lidera i z bardzo słabym wykształceniem. Z czasem jednak stał się charyzmatycznym przywódcą, zdolnym prowadzić tłumy i modyfikować ramy systemu politycznego według własnego uznania. Kim Ir Sen nie miał również znaczącego poparcia społecznego i zaplecza politycznego. To sowieckie władze kontrolujące północną część Półwyspu Koreańskiego zdecydowały, by wykreować go na przywódcę nowej partii komunistycznej i tworzącego się państwa zależnego od ZSRR. Rosjanie utworowali mu drogę do władzy, eliminując jednocześnie wszelkich przeciwników politycznych, którzy mogliby zagrozić przyszłym rządom Kim Ir Sena (Dziak, 2003, s. 21-42).

Choć nie wszystko w jego życiorysie jest prawdziwe, jak chociażby stworzenie ideologii Dżucze³, nie można odmówić mu wielu ważnych dokonań. Kim Ir Sen stworzył i zmodyfikował ustrój KRLD, na trwałe wprowadzając kult wodza i mocną pozycję swoich następców, budował od podstaw armię i relacje z państwami sąsiadującymi, dążył do zjednoczenia narodu, przeprowadził

³ Twórcą ideologii Dżucze był Hwang Jang-yop (kor. 황장엽), główny propagandysta Partii Pracy Korei. W 1997 r. uciekł do Republiki Korei, zmarł w 2010 r. w Seulu.

reformę języka koreańskiego, stworzył podwaliny pod północnokoreański program atomowy będący obecnie filarem bezpieczeństwa KRLD.

W okresie kształtowania się dwóch państw koreańskich (od 1945 r., czyli zakończenia II wojny światowej i tymczasowego podziału Półwyspu Koreańskiego na strefę kontrolowaną przez USA i ZSRR do 1948 r., czyli oficjalnego proklamowania dwóch republik koreańskich) Kim Ir Sen był niezaprzeczalnie przywódcą „wykreowanym” przez komunistów radzieckich. Ponieważ nie miał odpowiedniego poparcia społecznego i wpływów, w przeciwieństwie do swojego konkurenta, nacjonalisty Ho Man Sika (kor. 조만식), dla komunistów radzieckich był łatwy do kontrolowania. Udzielili mu znaczącego wsparcia finansowego i organizacyjnego, przedstawiając go jako wielkiego bohatera walki o niepodległość i kreując na wzorowego komunistycznego przywódcę w pełni zależnego od Stalina (Dziak, 2003, s. 28 i 38). Zależność Kima od Stalina i radzieckich mocodawców trwała do późnych lat 50. W 1955 r. podjął pierwsze próby uniezależnienia się od ZSRR, czego ważnym elementem było opracowanie ideologii Dżucze (kor. 주체), która w przyszłości miała zastąpić marksizm-leninizm w systemie politycznym KRLD (por. Lankov, 1999, s. 62).

Kim Ir Sen trwale i konsekwentnie budował wokół siebie kult wodza. W 1966 r. podczas zjazdu Partii Pracy Korei (PPK) ogłoszono niepodważalne, dożywotnie, jednoosobowe przywództwo Kim Ir Sena (Park, Choi, 2014, s. 13). Tworzony kult miał usystematyzowany charakter – poczynawszy od spreparowanego życiorysu z elementami mitologicznymi, boskim pochodzeniem, poprzez liczne pomniki powstające za jego życia i po śmierci, a znajdujące się w całym państwie. Jego imię nosiły szkoły, uniwersytety, odznaczenia państwowe, ulice i kwiaty (Dziak, 2004, s. 90). W finalnej postaci kult Kim Ir Sena jako nieomylnego przywódcy i nieomal „boga”⁴ rozciągał się na jego rodzinę w sposób hierarchiczny: na szczycie kult Kim Ir Sena, potem Kim Dzong Ila, syna i spadkobiercy, poniżej kult pierwszej żony, czwarty szczebel to kult rodziców i ostatni stopień hierarchii – dalsi krewni (Dziak, 2004, s. 93). Oficjalna ideologia państwowa Dżucze przyjęła formę niemal religii, w wielu miejscach posługując się terminologią religijną (cuda, relikwie, pielgrzymki, ołtarze), a postać Kim Ir Sena formę „boga” (Dziak, 2004, s. 139). Tak ukształtowane fundamenty władzy państwowej przetrwały w KRLD do dziś.

Kim Ir Sen umiejętnie balansował między dwoma filarami państwa, którymi były partia i armia, awansował i kontrolował wybranych generałów, jednocześnie

⁴ Boski kult Kim Ir Sena nasilił się po jego śmierci 8 lipca 1994 r. i trwa do dziś, czczony jest on jako założyciel państwa i twórca Dżucze.

nie dopuszczając, by armia zdobyła większe wpływy niż partia (Dziak, 2004, s. 113). W 1967 r. jego władza była już niepodważalna i nieograniczona, a system polityczny KRLD różnił się już od komunizmu opartego na klasycznym marksizmie, gdyż był oparty na ideologii Dżucze. Założenia te przewidywały między innymi: nieograniczoną lojalność wobec wodza, podporządkowanie rewolucyjnej myśli Kim Ir Sena, jedność partii, armii i społeczeństwa (Dziak, 2004, s. 58). Całkowicie sprzeczna z ideologią marksizmu-leninizmu była też wprowadzona dziedziczna sukcesja władzy w ramach rodziny, co było włączeniem do państwowej ideologii elementów konfucjanizmu w szczególności nabożności synowskiej (chiń. 孝, xiào) (Kwon, 2010, s. 12). Z myślą o Kim Dzong Ilu prawne podstawy dziedziczenia zostały zawarte w wewnątrzpartyjnym dokumencie KC PPK z 1977 r. Dokument składał się z trzech części: pierwsza zawierała twierdzenie, że najstarszy syn wodza jest jego wiernym uczniem i naśladowcą, druga, że jest on kontynuatorem dzieła Kim Ir Sena i rewolucji, która musi być kierowana i kontynuowana z pokolenia na pokolenie, i ostatnia część zawierała nakaz posłuszeństwa wobec nowego przywódcy (Dziak, 2004, s. 63-64). Propaganda utrzymywała nawet, iż Kim Dzong Il i jego ojciec to jedna osoba (Dziak, 2004, s. 111). Podobny zabieg propagandowy zastosowano później w przypadku Kim Dzong Una i jego ojca (Frank, 2012, s. 7).

Pod koniec swych rządów Kim Ir Sen był już niezależny (przynajmniej do pewnego stopnia) zarówno od Rosji, jak i od Chin, prowadząc autonomiczną politykę zagraniczną i mając nieograniczoną władzę wewnętrzną w państwie. Zdaniem niektórych obserwatorów Korea Północna, poprzez swoją izolację, jest ostatnim w pełni suwerennym państwem, co jest oczywiście pewnym uproszczeniem.

2.2. KIM DZONG IL (KOR. 김정일)

Kim Ir Sen wybrał Kim Dzong Ila na swojego następcę i w 1974 r. oficjalnie powiadomił o tym fakcie kierownictwo partii. Najstarszy syn założyciela KRLD był już wtedy najmłodszym sekretarzem KC PPK (kor. 조선로동당), a w 1980 r. został członkiem Prezydium Biura Politycznego KC PPK i członkiem Komisji Wojskowej, zyskując tytuł „Drogiego Przywódcy” (Dziak, 2004, s. 41-43). Po śmierci Kim Ir Sena, 8 lipca 1994 r., przejął kierownictwo w PPK, ale nie został mianowany prezydentem, którym pośmiertnie nadał pozostawał jego ojciec. Dzong Il oficjalnie w 1997 r. został Sekretarzem Generalnym KC PPK, a w 1998 r. Przewodniczącym Komisji Obrony Narodowej (kor. 조선민주주의인민공화국

국방위원회)⁵, co dawało mu władzę nad armią (Dziak, 2004, s. 48) i faktyczną najwyższą władzę w państwie.

Najstarszy syn założyciela Korei Północnej, Kim Dzong Il, choć był od dłuższego czasu przygotowywany przez ojca do przyjęcia władzy, nie miał charakterologicznych predyspozycji do rządzenia. Ojciec obawiał się, że brak cech przywódczych i charyzmy może doprowadzić po jego śmierci do zachwiania władzy dynastii Kimów, więc życiorys Kim Dzong Ila został spreparowany tak, by wykreować go na mistycznego wręcz „boga” (Dziak, 2004, s. 94-102). Obok życiorysu, nacechowanego elementami mitologicznymi, Kim Dzong Ilowi, by podkreślić jego mądrość, przenikliwość umysłu i kontynuowanie ideologicznych wizji ojca, przypisywano szereg publikacji naukowych, których – jak się później okazało – nie był autorem (Dziak, 2004, s. 144). System polityczny zmieniony w ostatnim okresie rządów Kim Ir Sena zapewnił jego synowi niepodważalną władzę pomimo braku cech przywódczych, możemy więc mówić tu o przywództwie tradycyjnym w rozumieniu koncepcji Maxa Webera.

Kim Dzong Il w przeciwieństwie do ojca nie lubił pokazywać się publicznie i wygłaszać długich przemówień. Eksperci tłumaczą to wadą wymowy i paranoidalną osobowością połączoną ze skrywanym poczuciem niższej wartości (Armstrong, 2001a, s. 510). Choć rządy Kim Dzong Ila nie przypadają na łatwy i spokojny okres, jego przywództwo było rutynowe i pozbawione wizjonerstwa. W polityce wewnętrznej wprowadził rozwijał zainicjowany przez Kim Ir Sena program atomowy, ale liczba testów atomowych i rakietowych była o wiele niższa niż za rządów obecnego dyktatora KRLD. W pełni korzystał z beneficjów kultu wodza. Spotykał się głównie z najbliższymi współpracownikami, unikał wielkich skupisk ludzkich. W obawie o własne życie nigdy nie podróżował samolotem, lecz specjalnie przeznaczonym do tego pancernym pociągiem, a na krótszych dystansach przemieszczał się odpowiednio przystosowanymi limuzynami. Istnieje uzasadnione twierdzenie, że panicznie bał się latać. Paradoksalnie, ojciec wysłał go na studia do oficerskiej szkoły lotniczej do NRD⁶. Po krótkim pobycie został z niej usunięty i dalszą naukę kontynuował na Uniwersytecie Kim Ir Sena w Pjongjangu (Dziak, 2004, s. 25-26).

Za największe osiągnięcie w polityce wewnętrznej rządów Kim Dzong Ila można uznać stworzenie doktryny politycznej Songun (kor. 선군) – „po pierwsze armia” (Cha, 2011, s. 292), choć część ekspertów twierdzi, że filozoficzne

⁵ Od 2016 r. zastąpiona przez Komisję do Spraw Państwowych (kor. 조선민주주의인민공화국 국무위원회).

⁶ Młody Kim Dzong Il tylko kilka miesięcy studiował w Dreźnie w szkole pilotów wojskowych, ale w tym czasie nawet nie zbliżał się do samolotów.

podstawy Songun zostały opracowane jeszcze przez Kim Ir Sena (Jeung, 2007, s. 2). Doktryna ta, będąca integralną częścią ideologii Dżucze, została ogłoszona po śmierci Kim Ir Sena w 1994 r. Polega na nadaniu priorytetu armii, zarówno w polityce, jak i gospodarce, gdy chodzi o dystrybucję dóbr i zasobów państwa (Zook, 2012, s. 146). Armia nie tylko jest faworyzowana finansowo, ale też odgrywa decydującą rolę w zachowaniu reżimu politycznego (Lim, 2012, s. 554). Od lat 90. KRLD przeznacza na armię od 25 do 33% PKB (Dziak, 2004, s. 118).

Wysunięcie Songun jako głównej doktryny politycznej państwa wiąże się również z faworyzowaniem przez Kim Dzong Ila armii kosztem partii (Pliszka, Nawala, 2019, s. 74). W przeciwieństwie do swojego ojca Dzong Il tytułował się głównie jako stojący na czele państwa wódz armii, marszałek, głównodowodzący Koreańskiej Armii Ludowej (KAL), awansował generałów i podkreślał rolę zwykłych żołnierzy dla państwa (Dziak, 2004, s. 118). Songun miała negatywne konsekwencje dla gospodarki. Polityka przeznaczania większych środków finansowych na armię i klęska głodu z lat 90. doprowadziły do dużej zapaści finansowej. Jednak nawet klęska głodu, która pochłonęła wiele istnień ludzkich (szacunkowe dane wskazują od 200 tys. do nawet 3,5 mln zgonów) (por. Gabroussenko, 2009, s. 71) nie doprowadziła ani do utraty władzy, ani nawet do zmiany sposobu przywództwa w KRLD. Wielki głód był wynikiem wielu czynników: niewydolnego modelu gospodarki planowej, braku wsparcia od byłych państw bloku wschodniego, głównie Rosji, dużych wydatków na armię, klęsk żywiołowych. Kim Dzong Il nie wziął na siebie odpowiedzialności, wskazując, iż jest to wynik przede wszystkim czynników zewnętrznych (Gabroussenko, 2009, s. 72). Co istotne, gdy na skutek klęski głodu warunki życia zwykłych ludzi znacznie się pogorszyły, uciekinierzy z Korei Północnej negatywnie wypowiadali się o Kim Dzon Ilu, a z sentymentem wspominali Kim Ir Sena (Armstrong, 2011b, s. 359).

W 2002 r. koniecznością było przeprowadzenie reformy gospodarczej polegającej na uznaniu, choć w bardzo niewielkim stopniu, reguł wolnorynkowych. Zdaniem ekonomistów reforma w tak małym zakresie nie mogła przynieść poprawy sytuacji ekonomicznej, zdaniem politologów zbyt śmiałe reformy mogłyby zagrozić stabilności systemu politycznego. Niektórzy jednak twierdzą, że reforma ta na zawsze jednak zmieniła kształt gospodarki KRLD (Szalontai, Choi, 2012, s. 243). Pomimo fatalnej sytuacji ekonomicznej wielu z uznaniem oceniało zdolność reżimu Kim Dzong Ila do przetrwania (Izatt, 2010, s. 178).

Kim Dzong Il od momentu przejścia władzy kilkakrotnie zmieniał konstytucję. Pierwszy raz w 1998 r., kiedy to jego zmarły ojciec został wpisany

w ustawę zasadniczą jako „wieczny prezydent”⁷. Kim Ir Sen został kilkanaście razy wymieniony w preambule, a cała konstytucja została nazwana jego imieniem. Kompetencje reprezentacyjne głowy państwa zostały przekazane głównie do Prezydium Najwyższego Zgromadzenia Ludowego (kor. 최고인민회의), tymczasem Kim Dzong Il zajął stanowisko Przewodniczącego Komisji Obrony Narodowej KRLD (kor. 조선민주주의인민공화국 국방위원회).

W 2009 r. podczas kolejnej nowelizacji konstytucji Kim Dzong Il zalegalizował swoją pozycję Przewodniczącego Komisji Obrony Narodowej jako najwyższego ośrodka władzy cywilnej i wojskowej⁸, jednocześnie podnosząc rangę armii w państwie⁹. W Konstytucji tej nie ma już odniesień do komunizmu, a obok stworzonej przez Kim Ir Sena ideologii Dżucze pojawia się doktryna Songun jako drugi fundament rewolucji¹⁰. Doktryna Songun pierwszy raz została wprowadzona do Konstytucji KRLD, podkreślając nie tylko wojskową, ale też polityczną rolę armii (Zook, 2012, s. 146).

2.3. KIM DZONG UN (KOR. 김정은)

Kim Dzong Un (najmłodszy syn Kim Dzon Ila) oficjalnie objął władzę 28 grudnia 2011 r. (Torres, 2013, s. 1). W przeciwieństwie do swojego ojca przejął władzę dość spontanicznie jak na północnokoreańskie warunki (chodzi o fakt braku długotrwałego przygotowywania do objęcia przywództwa i budowania kultu wodza). Pomimo tego od początku wykazywał się dużą niezależnością i charakterem wodza.

Dzieciństwo spędził w szkołach za granicą (w Szwajcarii), następnie studia ukończył w Pjongjangu na Uniwersytecie Kim Ir Sena (kor. 김일성종합대학) i Akademii Wojskowej Kim Ir Sena (kor. 김일성군사종합대학). Do 2010 r. prawie nie było o nim informacji w przestrzeni medialnej (Hoare, 2013, s. 189-190). Podobnie jak jego dziadek, Kim Ir Sen, lubił pokazywać się publicznie, fotografować się z dziećmi i przodownikami pracy (por. Aoki, 2012, s. 17). Media rozgłaszały, gdy rozdawał mieszkania wzorowym obywatelom KRLD, przeprowadzał inspekcje fabryk i gospodarstw rolnych. W przeciwieństwie do ojca

⁷ Por. Preambuła Konstytucji KRLD (Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (1998) amended on at the 1st session of the 10th Supreme People's Assembly on 5 September 1998, naenara.com.kp/en/great/constitution.php).

⁸ Por. art. 100 i 103 Konstytucji KRLD z 2009 r. (Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2009) at the 1st session of the 12th Supreme People's Assembly on 9 April 2009).

⁹ Tamże, art. 59.

¹⁰ Por. tamże, art. 3.

lubi latać, a koreańskie media pokazywały go za sterami myśliwców, lubi ryzyko i amerykańską ligę koszykową NBA.

Politycznym zapleczem władzy Kim Dzong Una, oprócz namaszczenia przez ojca na kolejnego przywódcę, było wsparcie kilku kluczowych postaci z systemu politycznego KRLD zarówno armii (wuja Jang Söng T'aeka¹¹), jak i partii (ciotki Kim Kyöng Hüi¹²) (Lee, Lim, Cho, Song, 2013, s. 13). Analitycy wskazywali, że w początkowym okresie rządów (rok 2012) dzielił on władzę z przedstawicielami elit politycznych KRLD (Lee, Lim, Cho, Song, 2013, s. 49).

Kim Dzong Un, aby wzmocnić swoje wpływy w armii, 14 lutego 2012 r. awansował młodych, oddanych sobie oficerów na najwyższe stopnie wojskowe (Lee, Lim, Cho, Song, 2013, s. 58). *De facto* była to kontynuacja działań Kim Dzong Ila, który w ostatnim okresie rządów, dokładnie w kwietniu 2011 r., awansował kilkudziesięciu wojskowych na wyższe stopnie, by stworzyć zaplecze polityczne dla realnej władzy syna, który miał go zastąpić (Lee, Lim, Cho, Song, 2013, s. 57).

Podobnie jednak jak dziadek i ojciec (choć nie na tak szeroką skalę) krwawo i zdecydowanie rozprawiał się z przeciwnikami politycznymi. Do najbardziej spektakularnych przypadków należy zaliczyć skazanie na śmierć kilku potężnych osób, których młody Kim się obawiał: Szefa Centralnego Departamentu Administracji Partii Pracy Korei wuja Jang Söng T'aeka (kor. 장성택). Został on oskarżony i skazany 12 grudnia 2015 r. za działalność antypaństwową, antypartyjną i korupcję¹³. Kolejną głośną sprawą (do dziś niewyjaśnioną) jest śmierć Kim Dzong Nama (kor. 김정남), starszego brata obecnego dyktatora, która nastąpiła 13 lutego 2017 r. na lotnisku Kuala Lumpur. Istnieją podejrzenia, że zabójstwo zostało zlecone w Pjongjangu (O'Grady, 2017, s. 2). Po pozbyciu się niewygodnych i wpływowych osób, Kim Dzong Un awansował grupę nowych, młodych i lojalnych wobec niego członków armii i partii, umacniając również wpływy organów bezpieczeństwa państwa, które odtąd stanowiły kolejny filar jego władzy (Lee, Lim, Cho, Song, 2013, s. 59-61).

Na arenie międzynarodowej rządy Kim Dzong Una wywoływały burzliwe reakcje i protesty społeczności międzynarodowej głównie ze względu na wysokie

¹¹ Jang Söng T'aek (kor. 장성택) był mężem córki Kim Ir Sena i siostry Kim Dzon Ila – Kim Kyong Hui. Był generałem armii i pełnił funkcję Wiceprzewodniczącego Komisji Obrony Narodowej. *De facto* był numerem dwa w systemie politycznym KRLD.

¹² Kim Kyöng Hüi (kor. 김경희) była córką Kim Ir Sena, a od 1988 r. członkiem Biura Politycznego KC Partii Pracy Korei.

¹³ The National Committee on North Korea: NCNK, *Traitor Jang Song Thaek Executed*, 13.12.2015, https://www.ncnk.org/resources/publications/Jang_Execution_Statement.pdf [26.01.2021].

zintensyfikowanie testów rakietowych i atomowych. Już w pierwszych latach swych rządów zainicjował liczne próby rakietowe, co doprowadziło do nałożenia serii sankcji ONZ na Koreę Północną (m. in w 2013 r. a potem w 2016, 2017 r.). Nieoczekiwanie nie osłabiło to władzy Kim Dzong Una (Fitzpatrick, 2013, s. 12).

Od przejścia władzy pięciokrotnie zmieniał on konstytucję¹⁴, likwidując stare organy władzy, tworząc inne i legitymizując w ten sposób nowo powstałe organy państwowe. W nowelizacji z 2012 r. do preambuły został wpisany Kim Dzong Il i jego zasługi (głównie akcentowano militaryzację i zwiększenie międzynarodowej rangi państwa). Został wpisany jako twórca doktryny Son-gun i Wieczny Przewodniczący Komisji Obrony Narodowej¹⁵. W nowelizacji z 2016 r. Kim Dzong Il obok Kim Ir Sena został wymieniony jako wieczny przywódca KRLD¹⁶. Ponadto Kim Dzong Un zlikwidował Komisję Obrony Narodowej, na której czele stał niegdyś jego ojciec, i powołał nową – Komisję Spraw Państwowych (kor. 조선민주주의인민공화국 국무위원회) będącą najwyższym organem kierowniczym władzy państwowej, na której czele stanął jako przewodniczący¹⁷.

Analogicznie jak jego poprzednicy Kim Dzong Un został z imienia i nazwiska wpisany do konstytucji – pierwszy raz w roku 2019, w artykule 59, jako przewodniczący KC PPK¹⁸. Ponadto jako przewodniczący Komisji Spraw Państwowych został pierwszy raz (od czasów Kim Ir Sena) określony w ustawie zasadniczej jako głowa państwa¹⁹.

Obecny przywódca Korei Północnej ukierunkował działania umacniające jego władzę nie tylko na czystki polityczne i zmiany regulacji prawnych, ale

¹⁴ W 2012, 2013, 2016 i dwukrotnie 2019 r.

¹⁵ Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2012) amended on 13 April 2012 at the 5th session of the 12th Supreme People's Assembly. naenara.com.kp/en/great/constitution.php.

¹⁶ Por. preambuła Konstytucji KRLD z 2016 r. (Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2016) amended at the 4th session of the 13th Supreme People's Assembly on 29 June 2016).

¹⁷ Por. rozdział 2 art. 100-105 Konstytucji KRLD z 2016 r.

¹⁸ Por. art. 59 Konstytucji KRLD z 2019 r. (Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2019) amended at 2nd plenary sessions of the 14th Supreme People's Assembly on 29 August 2019), <https://www.lawandnorthkorea.com/lawsblog/socialist-constitution-2019> [29.09.2020].

¹⁹ Por. rozdział 2 art. 100 Konstytucji KRLD z 2019 r. (Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2019) amended at 2nd plenary sessions of the 14th Supreme People's Assembly on 29 August 2019), <https://www.lawandnorthkorea.com/lawsblog/socialist-constitution-2019> [29.09.2020] i <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-constitution-idUSKCN1U70HD> [29.09.2020].

też na rozwój potencjału militarnego, w tym broni strategicznej (arsenał atomowy i raketowy) oraz broni konwencjonalnej (modernizację poszczególnych rodzajów sił zbrojnych). Poprzez relatywnie krótki okres sprawowania władzy 2011-2020 przeprowadził więcej prób raketowych i atomowych (cztery z sześciu dotychczas przeprowadzonych), niż obaj jego poprzednicy razem wzięci (Buczek, 2016).

Kim Dzong Un niejako utknął w błędnym kole zależności polityczno-gospodarczo-międzynarodowych. Z jednej strony gospodarka północnokoreańska pomimo częściowych reform wolnorynkowych i ukrytego potencjału jest poważnie ograniczona przez sankcje międzynarodowe. Z drugiej, intensyfikacja programu raketowego i atomowego stanowiącego skuteczną gwarancję bezpieczeństwa i argument negocjacyjny w polityce zagranicznej skutkuje właśnie coraz surowszymi sankcjami ograniczającymi rozwój gospodarczy KRLD.

W polityce zagranicznej Kim Dzong Un zdystansował się od Chin (Rüdiger, 2016, s. 17). Podczas jego rządów doszło również do wielu incydentów i napięć z Koreą Południową. Znaczna była także liczba naruszeń traktatu o rozejmie z Panmundżomu, w 2014 r. doszło nawet do jednostronnego wypowiedzenia układu rozejmowego przez Kim Dzong Una (Buczek, 2016, s. 33).

3. WNIOSKI

Stwierdzenie, że w KRLD mamy do czynienia z jednym, autorytarnym modelem przywództwa, jest dużym uproszczeniem. Poszczególni przywódcy Korei Północnej pomimo pewnych podobieństw różnili się, co przekłada się na sposób rządzenia i model przywództwa politycznego.

Do wspólnych elementów występujących za rządów dynastii Kimów można wymienić nagminne łamanie praw człowieka, systematyczne prześladowanie różnych grup wyznaniowych, w szczególności chrześcijan, rozwijanie programu zbrojeń atomowych i konwencjonalnych, utrzymywanie systemu obozów pracy dla więźniów politycznych oraz ścisłe kontrolowanie społeczeństwa. Gdy przyjrzeć się innym wspólnym elementom przywództwa, to jest nim wpływ na zwolenników. Jest on formalny i długotrwały.

Wydaje się, że różnic jest więcej niż podobieństw. Biorąc pod uwagę źródła przywództwa, w przypadku Kim Ir Sena przeważają atrybucyjne, w mniejszym stopniu sytuacyjne. Gdy chodzi o Kim Dzong Ila są to źródła sytuacyjne, u Kim Dzong Una to źródła atrybucyjne i psychodynamiczne. Analizując styl przywództwa można mówić o stylu transformacyjnym silnym, nieograniczonym

ani potrzebami zwolenników, ani zasadami systemu politycznego zarówno w przypadku Kim Ir Sena, jak i jego wnuka Kim Dzong Una. Styl rutynowy charakteryzuje Kim Dzon Ila, choć nie sposób zaprzeczyć, że w czasie klęski głodu z lat 90. udało mu się utrzymać władzę pomimo skrajnie niesprzyjających warunków.

Przyporządkowując północnokoreańskie przykłady do typologii Maxa Webera, można określić przywództwo Kim Ir Sena jako charyzmatyczne, a jego następców – na skutek wprowadzenia ciągłości dziedzicznej władzy – jako tradycyjne. Do pewnego stopnia przywództwo charyzmatyczne istnieje również w odniesieniu do następców Kim Ir Sena – do Kim Dzong Ila za sprawą spreparowanego do rangi mitologii życiorysu, a w przypadku obecnego dyktatora ze względu na jego przywódcze cechy charakteru i zdolności.

Biorąc pod uwagę klasyfikację Wildavsky'ego możemy mówić o przywództwie despotycznym we wszystkich trzech analizowanych przypadkach oraz charyzmatycznym w przypadku Kim Ir Sena i Kim Dzong Una.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa:

Preamble of Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (1998) amended at the 1st session of the 10th Supreme People's Assembly on 5 September 1998, <https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/4047.pdf>.

Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2009) adopted at the 1st session of the 12th Supreme People's Assembly on 9 April 2009.

Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2012) amended at the 5th session of the 12th Supreme People's Assembly on 13 April 2012. <https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/4047.pdf>.

Socialist Constitution of the Democratic People's Republic of Korea of 27 December 1972 (2019) amended at the 2nd plenary session of the 14th Supreme People's Assembly on 29 August 2019 <https://www.lawandnorthkorea.com/lawsblog/socialist-constitution-2019> (tłumaczenie nieautoryzowane) [dostęp: 29.09.2020].

Literatura:

Antoszewski A., (2002), *Przywództwo polityczne*, [w:] B. Szmulik, M. Żmigrodzki (red.), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Aoki N., (2012), *Korea's Third Kim: Will Anything Change?*, *World Affairs*, 174(6), s. 15-20.

Armstrong C. K., (2001), *The Kim is Dead! Long Live the Kim!*, *Journal of International Affairs*, 54(2), s. 509-513.

Armstrong C. K., (2011), *Trends in the Study of North Korea*, *The Journal of Asian Studies*, 70(2), s. 357-371.

- Buczek L., (2016), *Zagrożenia bezpieczeństwa na Półwyspie Koreańskim za rządów Kim Dzong Una*, Roczniki Nauk Prawnych, 26(1), s. 27-49.
- Cha V., (2011), *The End of History: 'Neojuche Revivalism' and Korean Unification*, Orbis, 55(2), s. 290-297.
- Dziak W. J., (2003), *Korea pokój czy wojna?*, Warszawa: Świat Książki.
- Dziak W. J., (2004), *Kim Jong Il*, Warszawa: TRIO, Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Fitzpatrick M., (2013), *North Korea: Is Regime Change the Answer?*, Survival Global Politics and Strategy, 55(3), s. 7-20.
- Frank R., (2012), *North Korea After Kim Jong Il: The Kim Jong Un Era and Its Challenges*, The Asia-Pacific Journal, 10(2), s. 1-18.
- Gabroussenko T., (2009), *North Korean "Rural Fiction" from the Late 1990s to the Mid-2000s: Permanence and Change*, Korean Studies, nr 33, s. 69-100.
- Heywood A., (2006), *Politologia*, Warszawa: PWN.
- Hoare J., (2013), „*Long Live the Dear Respected Marshal Kim Jong Un!*” *North Korea since the Death of Kim Jong Il*, Asian Affairs, 44(2), s. 188-201.
- Izatt H. J., (2010), *Can North Korea Develop? Developmental Dictatorship versus the China Reform Model*, Asian Politics & Policy, nr 2, s. 175-195.
- Jeung Young-Tai, (2007), *North Korea's Civil-Military-Party Relations and Regime Stability*, Seoul: Korea Institute for National Unification.
- Kwon Heonik, (2010), *North Korea's Politics of Longing*, Critical Asian Studies, 42(1), s. 3-24.
- Lankov A. N., (1999), *Kim Il Sung's Campaign against the Soviet Faction in Late 1955 and the Birth of Chuch'e*, Korean Studies, nr 23, ss. 43-67.
- Laska A., Nocoń J., (2010), *Teoria polityki. Wprowadzenie*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Lee Kyo-Duk, Lim Soon-Hee, Cho Jeong-Ah, Song Joung-Ho, (2013), *Study on the Power Elite of the Kim Jong Un Regime*, Seoul: Korea Institute for National Unification.
- Lim Jae-Cheon, (2012), *North Korea's Hereditary Succession Comparing Two Key Transitions in the DPRK*, Asian Survey, 52(3), s. 550-570.
- O'Grady B., (2017), *The Assassination of Kim Jong Nam*, Advisor Perspectives (data dodania: 7.03.2017).
- Park Hyeong Jung, Choi Sahyun, (2014), *Fiscal Segmentation and Economic Changes in North Korea*, Seoul: Korea Institute for National Unification.
- Pliszka, B., Nawata P., (2019), *Ideologiczna ewolucja Korei Północnej*, Przegląd Geopolityczny, t. 27, s. 59-77.
- Rüdiger F., (2016), *The 7th Party Congress in North Korea: An Analysis of Kim Jong Un's Report*, The Asia-Pacific Journal, 14(8), 4927.
- Szalontai B., Choi Ch., (2012), *The Prospects of Economic Reform in North Korea: Comparisons with China, Vietnam and Yugoslavia*, Europe-Asia Studies, 64(2), s. 227-246.
- Torres C. B., (2013), *Cambios en el poder, mismo comportamiento. Las relaciones con el nuevo liderazgo Chino*, Documento Opinión, nr 82, s. 1-14.
- Zook D. C., (2012), *Reforming North Korea: Law, Politics, and the Market Economy*, Stanford Journal of International Law, 48(1), s. 146.

Żukiewicz P., (2012), *Przywództwo labilne: Mechanizm powrotu do władzy w świetle teorii przywództwa politycznego*, Wrocław–Poznań: Centrum Analiz Systemów Politycznych.

National Committee on North Korea, NCNK, *Traitor Jang Song Thaek Executed* (data dodania: 13.12.2015), https://www.ncnk.org/resources/publications/Jang_Execution_Statement.pdf [dostęp: 26.01.2021].

MODELE PRZYWÓDZTWA W KOREAŃSKIEJ REPUBLICE LUDOWO-DEMOKRATYCZNEJ

Streszczenie

Artykuł stanowi analizę modeli przywództwa w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej (KRLD). Dotyczy trzech przywódców rządzących w następujących po sobie okresach historycznych od 1948 r. (od proklamowania KRLD) do chwili obecnej. Celem artykułu jest umiejscowienie typów rządzenia dyktatorów Korei Północnej w teoretycznych koncepcjach przywództwa politycznego, a następnie porównanie ich ze sobą. Głównym problemem badawczym jest próba odpowiedzi na pytanie: czy w KRLD mamy do czynienia z jednym modelem przywództwa politycznego, czy może poszczególni dyktatorzy mimo pewnych podobieństw w sposobie rządzenia różnili się od siebie? Po przeanalizowaniu sposobu dojścia do władzy, cech charakterologicznych, okoliczności i sposobu rządzenia oraz zmian systemu politycznego poprzez zmiany konstytucji, można było wskazać różnice i podobieństwa w modelach przywództwa Kim Ir Sena, Kim Dzong Ila i Kim Dzong Una. W artykule użyto głównie metody komparatystycznej i prawnodogmatycznej oraz metody analizy historycznej.

Słowa kluczowe: Korea Północna; przywództwo; historia; prawo; polityka.